

O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

*Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti**39A-24 Logistika guruhi 1-bosqich talabasi***Djurayev Shohjaxon Azizbek o'g'li**shitinasatovna@gmail.com

Hozirgi globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida har bir mamlakat uchun tashqi savdo siyosatini samarali yo'lga qo'yish eng muhim ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. O'zbekiston ham ochiq iqtisodiyot sari faol harakat qilmoqda va shu jarayonda eksport-import faoliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Eksport hajmini oshirish, ularning tarkibini sifat jihatidan yaxshilash O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash, zamonaviy texnologiyalarni jalb qilish, ish o'rinlari yaratish, hamda xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Xususan, eksport faoliyatini rag'batlantirish milliy valyutaning barqarorligini saqlash, tashqi savdo balansini ijobiy tomonga o'zgartirishga xizmat qiladi.

Shu sababli, O'zbekistonda import va eksportni rivojlantirish muammosi iqtisodiy taraqqiyot, xalqaro aloqalarni kengaytirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik nuqtai nazaridan nihoyatda dolzarb hisoblanadi.

Eksport hajmi bo'yicha umumiy ko'rsatkichlar

Ko'rsatkich	2023-yil	2024-yil	O'zgarishlar
Umumiy eksport hajmi	\$24,42 mlrd	\$26,94 mlrd	+10,3% o'sish
Oltin eksporti	\$8,15 mlrd	\$7,48 mlrd	-8,2% pasayish
Oltindan tashqari eksport	\$16,27 mlrd	\$19,46 mlrd	+19,6% o'sish

 Asosiy eksport toifalari

1. Sanoat mahsulotlari

- 2023: \$4,06 mlrd
- 2024: \$4,2 mlrd (+3,7%)

2. To'qimachilik mahsulotlari

- 2023: \$3,05 mlrd
- 2024: \$1,99 mlrd (-3,7%)

3. Oziq-ovqat mahsulotlari

- 2023: \$1,77 mlrd
- 2024: \$2,17 mlrd (+22,4%)

4. Kimyoviy mahsulotlar

- 2023: \$1,31 mlrd
- 2024: \$1,68 mlrd (+29,1%)

5. Mashinasozlik mahsulotlari

- 2023: \$1,3 mlrd
- 2024: \$1,2 mlrd (-7,9%)

Asosiy eksport bozorlar

- **Xitoy:** \$12,48 mlrd savdo hajmi, eksportda yetakchi sherik
- **Rossiya:** \$11,63 mlrd savdo hajmi, eksport \$3,68 mlrd
- **Qozog'iston, Turkiya, Janubiy Koreya:** asosiy savdo hamkorlari

Umumiy tahlil

- **Eksport hajmi** 2024-yilda 2023-yilga nisbatan **10,3%** ga oshdi.
- **Oltin eksporti** pasaygan bo'lsa-da, **oltindan tashqari eksportda** sezilarli o'sish kuzatildi.
- **Oziq-ovqat va kimyoviy mahsulotlar** eksporti yuqori o'sish sur'atlarini ko'rsatdi.
- **To'qimachilik va mashinasozlik** mahsulotlari eksportida pasayish kuzatildi.

Umumiy import ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	2023-yil	2024-yil	O'zgarishlar
Import hajmi	\$38,68 mlrd	\$38,99 mlrd	+0,8% o'sish
Import xizmatlari	\$3,09 mlrd	\$3,75 mlrd	+21,5% o'sish

Ko'rsatkich	2023-yil	2024-yil	O'zgarishlar
Import tovarlari	\$35,59 mlrd	\$35,24 mlrd	-0,98% pasayish
Tashqi savdo balans saldosi	-\$13,7 mlrd	-\$12,04 mlrd	Saldo 12% ga yaxshilandi

Asosiy import toifalari (2024)

- **Mashina va transport uskunalari:** \$13,48 mlrd (34,6%)
- **Sanoat mahsulotlari:** \$6,05 mlrd (15,5%)
- **Kimyoviy mahsulotlar:** \$4,68 mlrd (12,0%)
- **Oziq-ovqat mahsulotlari:** \$3,7 mlrd (9,5%)
- **Xizmatlar:** \$3,75 mlrd (9,6%)

Asosiy import hamkorlari

- **Xitoy:** \$10,43 mlrd
- **Rossiya:** \$7,9 mlrd
- **Qozog'iston:** \$2,8 mlrd
- **Janubiy Koreya, Turkiya, Germaniya:** muhim hamkorlar

Umumiy tahlil

- **Import hajmi** 2024-yilda 2023-yilga nisbatan **0,8%** ga oshdi.
- **Xizmatlar importi** sezilarli darajada (**21,5%**) o'sdi, ayniqsa turizm va transport xizmatlari sohalarida.
- **Tovarlar importi** biroz pasaydi, bu ichki ishlab chiqarishning o'sishi yoki importni almashtirish siyosatining natijasi bo'lishi mumkin.
- **Tashqi savdo balans saldosi** yaxshilandi, bu eksportning importga nisbatan tezroq o'sishini ko'rsatadi.

☐ Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash:

☐ Kamaytirilishi tavsiya etiladigan soliqlar

1. Bojxona bojlari (import tovarlariga)

- **Nega?:** Ba'zi texnologik uskunalar, xomashyo va butlovchi qismlar uchun bojxona bojlari yuqori bo'lsa, ishlab chiqaruvchilar importdan cheklanadi.
- **Tavsiya:** Ishlab chiqarishga xizmat qiluvchi texnika va xomashyo uchun bojxona bojlarini vaqtinchalik yoki doimiy kamaytirish.

2. *Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS, 12%)*

- **Nega?:** Eksport qiluvchi korxonalar ishlab chiqarish uchun import qilgan materiallar bo'yicha QQS to'laydi, bu esa ularning xarajatlarini oshiradi.
- **Tavsiya:** Eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun QQSni qaytarish mexanizmini soddalashtirish yoki vaqtinchalik ozod qilish.

3. *Daromad solig'i (yuridik shaxslar uchun)*

- **Nega?:** Eksportdan kelgan foydadan olinadigan soliq korxona motivatsiyasini kamaytiradi.
- **Tavsiya:** Eksport hajmini oshirgan korxonalarga daromad solig'i bo'yicha imtiyozlar berish (masalan, 3 yil muddatga pasaytirilgan stavkalar).

4. *Aksiz solig'i (ayrim tovarlarga)*

- **Nega?:** Aksiz solig'i ba'zi eksportbop tovarlarga qo'llanilganda, ularning narxi raqobatbardosh bo'lmay qoladi.
- **Tavsiya:** Eksport qilinadigan aksizli mahsulotlar (masalan, spirtli ichimliklar, tamaki) uchun eksportga mo'ljallangan qismni aksizdan ozod qilish.

1. *Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash zarurati*

- **Sabab:** Eksport tushumlari mamlakatga chet el valyutasini olib kiradi, bu esa milliy valyuta barqarorligini ta'minlaydi.
- **Dalil:** O'zbekiston Markaziy banki statistikalariga ko'ra, so'nggi yillarda eksport hajmining oshishi inflyatsiya darajasini nazorat ostida ushlab turishga yordam bergan.

2. *Yangi ish o'rinlari yaratish*

- **Sabab:** Eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish uchun yangi ishlab chiqarish quvvatlari tashkil etiladi.
- **Dalil:** "Yangi O'zbekiston" strategiyasiga muvofiq, eksportga yo'naltirilgan korxonalar uchun imtiyozlar joriy etilishi natijasida minglab ish o'rinlari yaratilmoqda.

3. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish

- **Sabab:** Eksportga chiqish uchun ishlab chiqaruvchilar mahsulot sifatini oshirishga majbur bo'ladi.
- **Dalil:** Meva-sabzavot, to'qimachilik va elektrotexnika sohalarida eksport ulushining ortishi sifatli mahalliy brendlarning shakllanishiga olib keldi.

4. Import tarkibini optimallashtirish

- **Sabab:** Keraksiz va ortiqcha tovarlarning importini cheklab, faqat zarur texnologiyalar va xomashyolar olib kiriladi.
- **Dalil:** Hukumat tomonidan ishlab chiqilgan "Importni bosqichma-bosqich mahalliy mahsulot bilan almashtirish dasturi" turli sohalarda natija bera boshlagan.

5. Tashqi savdo balansini yaxshilash

- **Sabab:** Eksport hajmi importdan oshsa, savdo balansida ijobiy saldo hosil bo'ladi.
- **Dalil:** 2023 yilda O'zbekistonning oltin va qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti orqali savdo balansida sezilarli ijobiy o'zgarish kuzatildi.

6. Logistika va infratuzilmaning rivojlanishi

- **Sabab:** Eksport va importni qo'llab-quvvatlash uchun zamonaviy logistika tarmoqlari zarur.
- **Dalil:** Toshkent, Angren va Termizda tashkil etilgan erkin iqtisodiy zonalar tashqi savdoni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynamoqda.

7. Xalqaro hamkorlik va integratsiyaning kuchayishi

- **Sabab:** Jahon savdo tashkiloti (WTO), YeOII kabi tashkilotlarga qo'shilish imkoniyati bor.
- **Dalil:** O'zbekiston 2021 yildan boshlab WTOga a'zo bo'lish bo'yicha faol muzokaralarni olib bormoqda, bu esa eksport imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa:

Eksport salohiyatini kengaytirish nafaqat davlat byudjetining tushumlarini ko'paytiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratadi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning faolligini oshiradi. Shu bilan birga, importning tarkibini optimallashtirish orqali strategik resurslar, texnologiyalar va investitsiyalarni jalb qilishga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Чекулаева, К. (2024). РОЛЬ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В РАЗВИТИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(8), 448-457.
2. Ашурова, Н., Чекулаева, К., & Ачилов, М. (2025). АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА МОДЕЛЕЙ КСО: РОЛЬ БИЗНЕСА В ПРЕОДОЛЕНИИ ГЛОБАЛЬНЫХ КРИЗИСОВ. *Передовая экономика и педагогические технологии*, 2(1), 248-261.
3. Ашурова, Н., & Чекулаева, К. (2024). ОСНОВЫ МЕТОДОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(9), 234-242.
4. Ашурова, Н., & Чекулаева, К. (2024). РОЛЬ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. *Передовая экономика и педагогические технологии*, 1(1), 232-240.
5. Bakoev, K. N., & Chekulaeva, K. A. (2021). ECONOMETRIC ANALYSIS OF INDUSTRIAL PRODUCTION'S VARIANCE IN THE SECTION OF CITIES AND DISTRICTS OF THE NAVOI REGION. *Frontline Marketing, Management and Economics Journal*, 1(08), 7-14.
6. Бакоев, Х. Н., & Чекулаева, К. А. (2021). ДИСПЕРСИОННЫЙ АНАЛИЗ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В РАЗРЕЗЕ ГОРОДАХ И РАЙОНАХ НАВОИЙСКОЙ ОБЛАСТИ. In *ЭКОНОМИКА В ТЕОРИИ И НА ПРАКТИКЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ* (pp. 149-152).
7. Чекулаева, К. А. (2021). ОСОБЕННОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГЕОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ И РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСВОЕНИЯ МРАМОРНЫХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ. *Universum: технические науки*, (12-2 (93)), 62-66.

8. Чекулаева, К. А. (2011). *Разработка организационно-экономического механизма рационального использования месторождений мрамора* (Doctoral dissertation, Московский государственный горный университет).
9. Чекулаева, К. А., & Эйрих, В. И. Экономика и управление на предприятии (по отраслям). *Экономика и управление*, 100, 87-90.
10. Rabbonaqlovich, C. S. (2020). Advantages and distinctive features of venture capital. *SAARJ Journal on Banking & Insurance Research*, 9(3), 17-22.
11. Rabbonaqlovich, C. S. (2022). VENTURE CAPITAL AS AN ECONOMIC CATEGORY. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(05), 83-87.
12. Rabbonaqlovich, C. S. (2021). The role of venture capital in the innovative development of a transformed economy. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 1746-1752.
13. Rabbonaqlovich, C. S. (2024). VENCHUR KAPITALI SHAKLLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI. *Economics and Innovative Technologies*, 12(5), 22-33.
14. Chulliyev, S. (2024). INNOVATSION JARAYONLAR BILAN VENCHUR KAPITALI O 'RTASIDAGI BOG 'LIQLIK VA UNGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(5), 67-74.
15. Чуллиев, С. (2024). О 'ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIK VA VENCHUR FONDLARINI QO 'LLAB-QUVVATLASHNING USTUVOR YO 'NALISHLARI. *Economics and Innovative Technologies*, 12(3), 1-14.
16. Latipov, N., Komilova, N., Makhmudov, B., Berdiev, K., Moslemzadeh, M., Chulliyev, S., ... & Hamroyev, M. (2024). Econometric modeling and forecasting of environmental conditions of cities and population health problems: Case study of Navoi and Zarafshan cities. *Macedonian Journal of Ecology and Environment*, 26(2), 169-181.
17. Cho'lliyev, S. (2022). О 'ZBEKISTONDA TRANSFORMATSIYALASHAYOTGAN IQTISODIYOTNING INNOVATSION

RIVOJLANISHIDA VENCHUR KAPITALNING O'RNINI. *Economics and Innovative Technologies*, 10(5), 297-306.

18. Chulliyev, S. R. (2021). VENCHUR KAPITALI IQTISODIYOTNI INNOVASION RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 596-602.

19. Чуллиев, С. Р. (2020). СОСТОЯНИЕ ВЕНЧУРНОЙ ИНВЕСТИЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ. *РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ*, 67.

20. Чўллиев, С. Р. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ. *Scientific progress*, 2(7), 543-547.

21. Чўллиев, С. Р. (2020). ИҚТИСОДИЁТНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ. *Иқтисодиётда инновация*, 4(3).

22. Чуллиев, С. Р. (2024, October). РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИНИНГ РОЛИ. In *International Conference on Adaptive Learning Technologies* (Vol. 10, pp. 16-18).

23. Chulliyev Suhrob Rabbonaqlovich. (2024). The Significance of Venture Capital on the Digital Economy. *American Journal of Business Practice*, 1(7), 47–52. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJBP/article/view/508>

24. Chulliyev Suhrob Rabbonaqlovich. (2024). Scientific-Theoretical Basis of Venture Capital. *American Journal of Business Practice*, 1(6), 46–51. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJBP/article/view/252>

25. Чуллиев, С. (2024). ВЗАИМОСВЯЗЬ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ С ВЕНЧУРНЫМ КАПИТАЛОМ И ФАКТОРАМИ, ВЛИЯЮЩИМИ НА ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(5), 67-74.

26. Rashidov, M., & Toshimov, S. (2023). МИНТАҚАЛАРДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ ЖОЙЛАШТИРИШ ЗАРУРИЯТИ. *Economics and Innovative Technologies*, 11(4), 175-186.

27. Rashidov, M., & Toshimov, S. (2023). МИНТАҚАЛАРДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ ЖОЙЛАШТИРИШ ЗАРУРИЯТИ. *Economics and Innovative Technologies*, 11(4), 175-186.